

ÄLDREOMSORGSPLAN FÖR LEMLAND 2025-2028

Lisa Starrin

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	3
2	SYFTET MED PLAN FRÖR ATT STÖDA DEN ÄLDRE BEFOLKNINGEN	3
3	PLANENS UPPBYGGNAD OCH STRUKTUR	4
4	LAGSTIFTNING OCH ANVISNINGAR SOM STYR ÄLDREOMSORGEN	4
4.1	Lagstiftning	4
4.1.1	Äldrelag (2020:9) för Åland.	5
4.1.2	Landskapslag (2020:12) om socialvård.....	5
4.1.3	Landskapslag (2020:24) om yrkesutbildade personer inom socialvården.....	5
4.1.4	Landskapsförordning (2020:112) om samverkansavtal inom socialvård, hälso- och sjukvård.....	5
4.1.5	Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvård (2000/812).	6
4.1.6	Landskapslag (2022:91) om klientavgifter inom socialvården.	6
4.1.7	Lag om stöd för närståendevård (FFS 2005/937) och Landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård.....	6
4.1.8	Landskapslag (2020:26) om klienthandlingar inom socialvården.	6
4.1.9	Landskapslag (2020:13) om socialvårdens förvaltning och tillsyn.	6
4.1.10	Landskapslag (2011:114) om hälso- och sjukvård.	7
4.2	Kvalitetsrekommendationer och riktlinjer	7
4.1.11	Kvalitetsrekommendation: Tjänster för äldre.	7
4.1.12	Riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom.	7
4.1.13	Medicinska riktlinjer för långvarig institutionsvård för äldre.....	7
5	ÄLDREOMSORGEN I LEMLAND	8
5.1	Beskrivning av kommunens och Ålands hälso- och sjukvårds befintliga resurser	8
5.1.1	Dagverksamhet	8
5.1.2	Närståendevård	8
5.1.3	Hemservice.....	9
5.1.4	Sammanhållen hemvård.....	9
5.1.5	Serviceboende med heldygnsomsorg, Sveagården	9
5.1.6	Korttidsvård/Periodvård.....	10
5.1.7	Institutionsvård	10
5.1.8	Seniormottagning; Åland hälso- och sjukvård	10
5.2	Övrig service.....	11
5.2.1	Momsfri social service	11
5.2.2	Donationsfonden för äldreomsorgen.....	11
5.2.3	Äldreråd.....	11

5.2.4	Målsättningar för äldreomsorgen	11
6	DEN DEMOGRAFISKA UTVECKLINGEN I LEMLAND 2024 - 2045	12
7	LEMLANDS GEOGRAFISKA FÖRHÅLLANDEN.....	14
8	ENKÄT OM ÄLDRES HÄLSA, VÄLBEFINNANDE OCH FUNKTIONSFÖRMÅGA.....	15
8.1	Välbefinnandet hos den äldre befolkningen – livskvalité och hälsa	15
8.2	Den äldre befolkningens funktionsförmåga	16
8.2.1	Relaterat till bostaden	16
8.2.2	Relaterat till datorvana.....	16
8.2.3	Relaterat till ensamhet och sociala kontakter	16
8.2.4	Relaterat till sociala aktiviteter	16
8.3	De äldres levnadsvanor	16
8.4	Den äldres servicebehov och serviceutnyttjande.....	16
8.5	De äldres bild av en god äldreomsorg	17
8.6	De äldres synpunkter på äldreomsorgen	17
8.7	Synpunkter med regional anknytning.....	17
8.8	Slutsatser på basen av svaren	18
9	SLUTSATSER FRÅN ÖVRIGA ENKÄTER.....	18
9.1	Enkät till närståendevårdare	18
9.2	Enkät till hemservicepersonal på Sveagården serviceboende med heldygnsomsorg	18
9.3	Enkäter till anhöriga	18
9.4	Äldrerådet	19
10	UTVECKLINGSOMRÅDEN	19
11	AKTIVITETSPLAN 2025–2028.....	20

1 INLEDNING

Äldreomsorgen och hur den ska organiseras på ett hållbart sätt kommer att bli en av de viktigaste framtidsfrågorna för Lemland under de två närmaste decennierna. Enligt ÅSUB:s prognoser för den demografiska utvecklingen kommer befolkningsstrukturen i Lemland att genomgå förändringar som på sikt kommer att få en stor betydelse för kommunens äldreomsorg och ekonomiska förhållanden. Orsak till strukturförändringen är stora årskullar som föddes under -50 och -60 talen och som nu börjar nå pensionsåldern. Deras intåg i ålderdomen gör att den äldre befolkningsgruppen succesivt kommer att öka både vad gäller till antal personer och till procentandel av hela befolkningen. Parallellt med att de äldre blir fler kommer andelen invånare som är i arbetsför ålder att minska.

För att äldreservicen ska bli ekonomiskt hållbar och hålla en god kvalitet också på lång sikt kommer det att bli nödvändigt med effektiviseringar inom flera av äldreomsorgens verksamheter. Detta poängteras återkommande i de lagar och kvalitetsrekommendationer som styr äldreomsorgen. Det genomgående temat i styrdokumentet är att kommunerna ska planera och utveckla sin äldreomsorg mot att man ökar andelen service som ges i hemmet och minskar på andelen boendeservice. Tyngdpunktsförskjutningen ska ske genom att man utvecklar fler serviceinsatser som främjar äldres möjligheter att kunna bo kvar i eget hem.

Ålands Landskapsregering antog 2020 en Äldrelag för Åland, lagen trädde i kraft 1.1.2021. Syftet med denna lag är att stöda den äldre befolkningens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand. Lagen skall även trygga äldre personers tillgång till individuell anpassad social- hälso- och sjukvårdsservice i rätt tid. Servicen skall stöda och främja hälsa och välbefinnandet hos individen, samt stärka individens funktionsförmåga och förmågan att klara sig på egen hand.

2 SYFTET MED PLAN FRÖR ATT STÖDA DEN ÄLDRE BEFOLKNINGEN

Socialvårdslagens 7 § stadgar om strukturellt socialt arbete. Genom det strukturella sociala arbetet ska information om social välfärd och sociala problem som baserar sig på sakkunskap inom socialvården som erhållits i klientarbetet förmedlas vidare och beaktas i planering och beslutsfattande.

Äldrelagens bestämmelse om en plan för att stöda den äldre befolkningen är en del i det strukturella arbetet. Lagens 7 § omfattar bestämmelser om kommunens skyldighet att utarbeta en plan över sina åtgärder för att stöda den äldre befolkningens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand och för att ordna och utveckla den

service som äldre behöver. I landskapsregeringens Kvalitetsrekommendation tjänster för äldre slås fast att kommunerna bör ha en äldreomsorgsstrategi och ett styrdokument för utvecklande av tjänster för äldre, en äldreomsorgsplan eller motsvarande dokument. 7 § i äldrelagen innebär att rekommendationerna som gäller sådan planering som avses i kvalitetsrekommendationen lyfts upp till lagnivå.

3 PLANENS UPPBYGGNAD OCH STRUKTUR

För att det ska vara lätt att få en överskådlig bild av planen är den i grova drag indelad i sju separata delar enligt följande:

- Bakgrundsinformation
- Lagar och styrdokument
- Äldreomsorg i Lemland
- Demografisk utveckling
- Enkäter och slutsatser
- Utvecklingsområden med konkreta utvecklingsmål
- Aktivitets- och tidsplan för hur utvecklingsmålen ska nås

4 LAGSTIFTNING OCH ANVISNINGAR SOM STYR ÄLDREOMSORGEN

Äldreomsorgen är en lagstadgad service som har sin bakgrund i flera olika lagar och förordningar. Åland har lagstiftningsbehörighet för den sociala sektorn för vilken äldreomsorgen är organiserad. Detta innebär att service beviljas både utifrån den finska lagstiftningen och lagstiftning som faller under landskapets behörighet. Vid all planering och utveckling av äldreomsorgen behövs dessa lagar tas i beaktande.

4.1 Lagstiftning

Ett flertal lagar hänger samman och utgör en helhet inom vård- och omsorgssektorn. Vid all planering och utveckling av äldreomsorgen behövs dessa lagar tas i beaktande.

Dessa lagar är Äldrelag (2020:9) för Åland, Landskapslag (2020:12) om socialvård Landskapslag om klienthandlingar inom socialvården (2020:26), Landskapslag (2020:24) om yrkesutbildade personer inom socialvården, Landskapslag (2020:13) om socialvårdens förvaltning och tillsyn, Landskapslag (2022:91), om klientavgifter inom socialvården, Landskapslag (2011:114) om hälso- och sjukvård. Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvård (2000/812). Landskapsförordning (2020:112) om samverkansavtal inom socialvård och hälso- och sjukvård. Lag om stöd för närståendevård (2005/937), Landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård.

4.1.1 Äldrelag (2020:9) för Åland.

Syftet med denna lag är att stöda den äldre befolkningens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand. Vidare ska lagen trygga äldre personers tillgång till individuellt anpassade socialvårds- samt hälso- och sjukvårdstjänster samt annan service som ges i rätt tid. Service och tjänster ska främja hälsan och välbefinnandet samt stöda personens funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand. Med hänsyn till vars och ens av de äldres funktionsförmåga ska rätten till självbestämmande beaktas i fråga om beslut som rör de egna levnadsförhållandena och valet av tillbudsstående socialvårdstjänster och service. Socialvård, hälso- och sjukvård samt andra tjänster och service som tillhandahålls äldre personer ska hålla en god kvalitet. Avsikten är vidare att förbättra de äldres demokratiska inflytande i politiskt beslutsfattande som berör den äldre befolkningens levnadsförhållanden.

4.1.2 Landskapslag (2020:12) om socialvård.

Syftet med den nya socialvårdslagen är att främja och upprätthålla välfärd och social trygghet på Åland. Syftet är även att flytta tyngdpunkten från specialtjänster till allmänna tjänster, stärka klienternas jämlikhet och delaktighet samt myndigheternas samarbete. Klientorienteringen är en viktig princip i socialvårdslagen. Klientorienteringen är en värdegrund inom socialvården enligt vilken varje klient ska bemötas som en människovärdig individ. Ett centralt drag i klientorienteringen är att servicen fungerar så väl som möjligt med tanke på klientens individuella behov och inte enbart ordnas utifrån organisationens behov.

4.1.3 Landskapslag (2020:24) om yrkesutbildade personer inom socialvården.

Lagens syfte är att främja klientsäkerheten och socialvårdsklienters rätt till socialvård av god kvalitet och till gott bemötande (1 §). För att lagens syfte ska uppnås krävs att de yrkesutbildade inom socialvården har den utbildning som yrkesutövandet förutsätter och möjligheten till upprätthållande av yrkeskompetensen och utvecklande av kunnandet (5 §). Avsikten är även att uppgiftstrukturen blir ändamålsenligare, då det finns färre specifika uppgiftbundna behörighetskrav. Lagstiftningen i det nya socialvårdslagspaketet kopplar till varandra.

4.1.4 Landskapsförordning (2020:112) om samverkansavtal inom socialvård, hälso- och sjukvård.

Syftet med samverkansavtalet är att reglera det samarbete i form av hemvård som bildas av den kommunala socialvårdens hemservice och Ålands hälso- och sjukvårds hemsjukvård i enlighet med nedanstående lagstiftning. Den kommunala socialvården och Ålands Hälso- och sjukvård tillhandahåller hemvård i samarbete enligt §20 Socialvårdslagen och §38a Hälso- och sjukvårdslagen på så vis att servicen bildar en helhet som tillgodoser klientens behov och intresse. Med samverkansavtal ska ansvarsfördelningen mellan parterna förtydligas. Samverkansavtalet, som numera är lagstadgat, ersätter tidigare frivilliga avtal om sammanhållen hemvård mellan kommuner och Ålands hälso- och sjukvård.

4.1.5 Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvård (2000/812).

I klientlagen finns bestämmelser om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. I lagen föreskrivs om klientens rätt till en socialvårdsservice av god kvalitet och ett likvärdigt och gott bemötande. Enligt klientlagen har varje klient rätt till en individuell planering av servicen.

4.1.6 Landskapslag (2022:91) om klientavgifter inom socialvården.

I denna lag regleras grunderna för de klientavgifter som kommuner och kommunalförbund kan ta ut. Syftet är att stärka klienternas likabehandling och reglera avgifterna så till vida att avgiften inte överskrider kostnaderna för serviceproduktionen och klienten betalningsförmåga. En stor innehållsmässig ändring av lagstiftningen ägde rum 01.01.2024. Arbetet med att förnya klientavgiftslagstiftningen fortsätter under de kommande åren med fokus på skäliga avgifter för förebyggande och tidiga insatser. I nästa steg ses avgiften för hemservice/hemvård över med målsättningen att avgiften för hemservice ska sänkas ytterligare. Målsättningen är även att ta in bestämmelser om avgift för stödtjänster, vilket saknas i nuläget. Avsikten är att ändringarna ska träda i kraft 01.01.2026.

4.1.7 Lag om stöd för närståendevård (FFS 2005/937) och Landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård.

Syftet med dessa lagar är att främja närståendevård som är förenlig med den vårdbehövandes bästa genom att trygga tillräckliga social- och hälsovårdstjänster samt en kontinuerlig vård och stöd för närståendevårdarens arbete. Enligt lagen om närståendevård kan vården och omsorgen om äldre, handikappade eller sjuka ordnas i hemförhållanden med hjälp av en anhörig eller någon annan som står den vårdbehövande nära. Lagen innehåller också bestämmelser kring närståendevårdarnas rätt till ledigheter, ersättningar och utbildning.

4.1.8 Landskapslag (2020:26) om klienthandlingar inom socialvården.

Landskapslagen om klienthandlingar inom socialvården innehåller bestämmelser om antecknande av klientinformation i sektors- och myndighetsövergripande samarbete. För överföring av klientuppgifter inhämtas skriftligt samtycke av klienten eller dennes företrädare. Informationsutbyte sker via krypterad e-post, telefon och genom att samlas vid ett gemensamt planeringsmöte.

4.1.9 Landskapslag (2020:13) om socialvårdens förvaltning och tillsyn.

Landskapslag om socialvårdens förvaltning och tillsyn, föreskriver att den allmänna styrningen, planeringen och utvecklingen av, samt tillsynen över socialvården på Åland ankommer på landskapsregeringen och de ansvarar för den socialpolitik som omfattar hela Åland. Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHM) ansvarar för övervakningen av socialvården på Åland till den del den omfattas av åländsk lagstiftningsbehörighet. Kommunen ombesörjer i enlighet med Landskapslag om socialvård och Äldrelag för Åland, äldreomsorg för personer som fyllt 65 år.

4.1.10 Landskapslag (2011:114) om hälso- och sjukvård.

Denna lag tillämpas på den offentliga hälso- och sjukvården i landskapet. Hälso- och sjukvården omfattar hälsofrämjande verksamhet, primärvård och specialiserad sjukvård. Lagens syfte är att främja och upprätthålla hälsa och välfärd, arbets- och funktionsförmåga samt till verksamhetsområdet hörande social trygghet för befolkningen i landskapet, att minska hälsoskillnaderna mellan olika befolkningsgrupper i landskapet, att säkerställa att hela befolkningen i landskapet har rätt till sådan hälso- och sjukvård som vars och ens hälsotillstånd förutsätter, inom de gränser som står till hälso- och sjukvårdens förfogande vid respektive tidpunkt, att säkerställa en hög kvalitet på hälso- och sjukvården i landskapet, att öka patient- och klientorienteringen inom hälso- och sjukvården i landskapet samt att utveckla samarbetet med den kommunala om socialvården, Ålex).

4.2 Kvalitetsrekommendationer och riktlinjer

Förutom lagstiftning finns rekommendationer och riktlinjer som äldreomsorgen har att förhålla sig till vid planering, av verksamhet och tjänster för den äldre befolkningen.

4.1.11 Kvalitetsrekommendation: Tjänster för äldre.

År 2010 gav landskapsregeringen ut åländska kvalitetsrekommendationer gällande tjänster till äldre. I rekommendationerna konstateras att kommunernas verksamhetsplanering ska beakta att andelen äldre i samhället ökar kontinuerligt. Tyngdpunkten ligger på att främja de äldres hälsa och funktionsförmåga och möjligheter att aktivt delta i samhällslivet.

4.1.12 Riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom.

Syftet med riktlinjerna och rekommendationerna är att skapa förutsättningar för en modern, evidensbaserad vård- och omsorg för personer som drabbats av demenssjukdom eller andra typer av kognitiv svikt. Vården och omsorgen bör vara kostnadseffektiv samtidigt som den skall utgå från individen och de individuella behoven. Mycket kan åstadkommas genom att skapa större medvetenhet och kunskap om demenssjukdomar och förekomsten av dessa. Med systematiskt förebyggande arbete, både beträffande åtgärder som kan bidra till att motverka att människor utvecklar demenssjukdom och beträffande åtgärder som bidrar till att personer med demenssjukdom klarar sig längre på en lägre vård- och omsorgsnivå. Det är av stor vikt att det utan dröjsmål utvecklas ett välfungerande samarbete och samarbetsstruktur inom- och mellan hälso- och sjukvård och socialvård. Viktigt är att tydliggöra var ansvaret ligger, hur strukturerna ser ut och vilket innehållet är i de olika steg som tillsammans bör bilda en obruten service- och vårdkedja för personer med demenssjukdom och deras anhöriga.

4.1.13 Medicinska riktlinjer för långvarig institutionsvård för äldre.

För att minska risken att äldre placeras i institutionsvård i förtid med anledning av en outvecklad öppenvård stadgar äldrelagen i 16 § om principer för långvarig vård och omsorg och 17 § om förutsättningar för beslut om långvarig institutionsvård.

Kriterierna för institutionsvård ska stöda så att vårdbedömningen sker på lika villkor oberoende av var på Åland man bor. Nuläget är att många äldre erhåller vård på institution även om de inte är i behov av denna vårdform. Nivån på den kommunala socialservicen som är ämnad för äldre varierar mellan kommunerna. För att kunna dämpa behovet av institutionsvården behövs det en utveckling av hela servicestrukturen för äldre med betoning på öppenvårdstjänster. Målsättningen med kriterier för långvarig institutionsvård är att säkerställa en rättvis och jämlik behandling av kommunens invånare samt att tjänsterna riktas till dem som har ett omfattande behov av stöd och omsorg. Kriterierna ska utgöra grunden för beslutsprocessen och principerna för äldre. En satsning på förebyggande åtgärder, identifiering av riskfaktorer och rehabiliteringsfrämjande verksamhet görs för att skjuta upp behovet av regelbunden hemvård eller serviceboende så länge som möjligt.

5 ÄLDREOMSORGEN I LEMLAND

5.1 Beskrivning av kommunens och Ålands hälso- och sjukvårds befintliga resurser

Äldreomsorgen i Lemlands kommun leds av en äldreomsorgschef som även fungerar som biståndsbedömare och tjänsteman för kommunens Äldreomsorg. På serviceboendet Sveagården finns en ledande vårdare som tillsammans med en biträdande ledande vårdare leder det operativa arbetet. Till äldreomsorgens förfogande finns cirka 15 helårsverken fördelat på cirka 20 personer som arbetar antingen som närvårdare eller vårdare. Från Sveagården utgår även hemservice för kommunens invånare.

5.1.1 Dagverksamhet

Lemlands kommun erbjuder dagverksamhet på Sveagården, på Järsö och på Oasen. Dagverksamheten är under utveckling och har en sysselsättningshandledare på heltid som ansvarar för planering och genomförandet av aktiviteter. Under vardagar ordnas det olika typer av sociala sammankomster och rörelseaktiviteter på Sveagården. Underhållning såsom teater och musik annonseras i infobladet och på sociala medier. Detta för att även hemmaboende äldre skall ha möjlighet att delta. Årliga högtider uppmärksammas och firas enligt tradition, i normaltid när samhällssituationen så tillåter inbjuds anhöriga och andra berörda till högtids evenemang. Aktiviteter på Järsö annonseras i infobladet och på sociala medier. Oasen boende- och vårdcenter har riktad dagverksamhet för äldre personer med minnessjukdomar och annan sjukdom som bidrar till nedsatt kognitiv förmåga.

5.1.2 Närståendevård

Äldre i Lemland kan beviljas närståendevård om det finns en nära anhörig, eller en annan person som står den äldre nära, som vill åta sig uppdraget som närståendevårdare. Stödet för närståendevård är en helhet som omfattar behövliga tjänster som tillhandahålls den vårdbehövande samt ett vårdarvode och ledighet till närståendevårdaren. Vårdarvodet

för närståendevård beviljas utifrån hur bindande och krävande vården är. Lemlands kommun har i medeltal 12 personer som lyfter stöd för närståendevård per år. Närståendevårdare har rätt till 5 dygns avlastning/månad.

5.1.3 Hemservice

Hemservicen i Lemland utgår från Sveagården och består i dagsläget av samma personal som arbetar i vården på Sveagården. Med hemservice avses att fullgöra eller bistå vid fullgörandet av uppgifter och funktioner som hör till boende, vård och omsorg, upprätthållande av funktionsförmågan, vård och fostran av barn, uträttande av ärenden samt till det övriga dagliga livet. Hemservice tillhandahålls personer som på grund av ålderdom, sjukdom, förlossning, skada eller av någon annan liknande funktionsnedsättande orsak eller i en särskild familje- eller livssituation behöver hjälp för att klara de uppgifter och funktioner som avses i ovanstående. Stödtjänster som ingår i hemservicen kan exempelvis vara måltids-, klädvårdstjänster och tjänster som främjar socialt umgänge. Trygghetslarm erbjuds som stödtjänst, kommunen finansierar då installation och nyckelskåp, klienten betalar den månatlig avgiften.

Hemservice erbjuds både som fortgående service och tillfällig service. Hemservice kan vara tex duschhjälp i hemmet, ordna frukost, administrering av läkemedel med mera.

5.1.4 Sammanhållen hemvård

Sammanhållen hemvård är ett avtalsenligt samarbete mellan kommunernas hemservice och ÅHS hemsjukvård. Syftet med sammanhållen hemvård är att åstadkomma ett serviceutbyte mellan hemtjänsten och hemsjukvården.

5.1.5 Serviceboende med heldygnsomsorg, Sveagården

Serviceboende med heldygnsomsorg har tidigare benämnts Effektiviserat serviceboende (ESB), men i och med ny lagstiftning har den tidigare benämningen frångåtts. Gällande Serviceboende med heldygnsomsorg avses boende och service som ordnas i en servicebostad. Servicen omfattar vård och omsorg enligt klientens behov dygnet runt. Verksamheten skall upprätthålla och främja funktionsförmågan, erbjuda måltids-, klädvårds-, bad- och städservice samt tjänster som främjar delaktighet och socialt umgänge.

Servicehuset Sveagården består av 22 lägenheter i varierande storlek varav. Utöver sina hyreslägenheter har de äldre tillgång till allmänna utrymmen såsom matsal, aktivitetsrum och sällskapsrum. Servicehuset är bemannat dygnet runt. Avgift för servicen tas ut i enlighet med rådande klientavgiftslag.

Förutsättningen för att få hyra en lägenhet på Sveagården föregås av en bedömning av vård- och omsorgsbehovet, samt att intagnings kriterierna uppfylls. Bedömningen av den äldres vårdbehov görs på basen av en vård- och serviceplan som upprättas tillsammans med klienten och vid behov med stöd av anhöriga.

Minimikriterier för personaltäthet vid serviceboende med heldygnsomsorg är 0,7–0,8 personal/klient. Kraven på personaltäthet uppfylls på Sveagården serviceboende. I Lemlands kommun finns Sveagården serviceboende med heldygnsomsorg som är beläget i Söderby. Det totala antal platser är 22 varav 1 är avsedd för periodvård och avlastning.

Serviceboendet Sveagården har eget kök som tillreder och serverar måltider 7 dagar i veckan. För de boende på Sveagården dukas det upp frukost, lunch, eftermiddagskaffe, middag och kvällsmål varje dag. Köket tillreder och förpackar lunchmåltider till klienter ute i kommunen. Köket bemannas av 1 ansvarig kock på heltid och 1 kock på deltid.

5.1.6 Korttidsvård/Periodvård

Korttidsvård ges antingen på serviceboende Sveagården eller boende- och vårdcentret Oasen och beviljas maximalt för två månader.

5.1.7 Institutionsvård

Institutionsvårdens servicenivå kan kort definieras av att klienten har ett omfattande behov av heldygns omvårdnad och/eller sjukvård, som inte kan ges i hemmet eller vid ett serviceboende med heldygnsomsorg, men klienten har inte heller behov av specialistsjukvård. Klienten har som regel flera sjukdomar som förutsätter krävande vård, till exempel har klienten en mycket svår demenssjukdom, vilken kräver speciell vårdform. Servicen på en institution ordnas enligt klientens individuella behov och servicen på institutionen kan vara kortvarig eller fortgående; dagtid, nattetid eller dygnet runt. Långvarig vård och omsorg får tillhandahållas på institution endast om det med hänsyn till personens hälsa eller säkerhet är motiverat, eller om det finns en annan i lag särskilt föreskriven grund för det. Med långvarig institutionsvård avses över tre månader lång period på institution.

För närvarande äger och förfogar Lemland över 5 institutionsplatser på boende och vårdcentret Oasen. De verksamheter som erbjuds vid Oasen består av följande:

1. Institutionsvård
2. Demensvård på särskild avdelning
3. Dagverksamhet för äldre med demenssjukdom

I likhet med övriga serviceformer inom äldreomsorgen är målsättningen att öppna vård- och serviceformer prövats fullt ut innan institutionsvården blir ett alternativ.

Förutom institutionsvård på Oasen kan kommunen vid behov köpa institutionstjänster från andra kommuner eller av privata serviceproducenter om sådana tjänster finns att tillgå.

Lemlands kommun anlitar vid behov Oasens institution för personer med dokumenterad demenssjukdom.

5.1.8 Seniorsmottagning; Åland hälso- och sjukvård

ÅHS öppnade en Seniorsmottagning i januari 2023. Syftet var att ersätta de tidigare så kallade "förebyggande hembesöken" som ÅHS och kommunerna gemensamt genomförde årligen. Seniorsmottagningen erbjuder även närstående vårdare kostnadsfri hälsokontroll.

5.2 Övrig service

5.2.1 Momsfri social service

Äldre personer är berättigade till moms fria sociala tjänster från privata serviceutövare om man inte klarar av vardagsuppgifter som matlagning, städning, uträtta ärenden eller annat.

5.2.2 Donationsfonden för äldreomsorgen

År 2006 instiftades en donationsfond för kommunens äldreomsorg. Enligt fondens stadgar ska medlen användas för kvalitetshöjande satsningar för äldre i kommunen. Fondmedlen förvaltas av kommunstyrelsen som vid behov fördelar medel ur fonden.

5.2.3 Äldreråd

Utöver den rätt som invånarna i en kommun har med stöd av kommunallagen att delta i och påverka beslutsfattandet i kommunen ska kommunen inrätta ett äldreråd i enlighet med 31a § kommunallagen (1997:73) för Åland.

Äldrerådet är ett rådgivande organ som kan vara gemensamt för flera kommuner. Lemland och Lumparlands kommun har ett gemensamt äldreråd. Kommunstyrelsen utser medlemmar i Äldrerådet bland intresserade kommunmedlemmar som hör till den äldre befolkningen. Till medlem kan också en anhörig till en äldre person väljas om det är ändamålsenligt för att Äldrerådet allsidigt ska representera dem som brukar olika former av socialservice för äldre i kommunen. Medlemmarna i Äldrerådet ska ha sin permanenta bosättningsort i kommunen. Äldrerådet ska bestå av 6 medlemmar som är minst 58 år och mantalsskrivna i Lemland eller Lumparland. Fyra medlemmar utses av kommunstyrelsen i Lemland och två medlemmar utses av kommunstyrelsen i Lumparland.

I äldrerådets instruktion poängteras att en av rådets viktigaste uppgifter är att upprätthålla kontakter med den äldre befolkningen och vara lyhörd för de äldres behov och åsikter. Ytterligare poängteras att rådet aktivt ska verka för att de äldres perspektiv beaktas i kommunens planering av äldreomsorgen och även i andra kommunala frågor som berör den äldre befolkningen.

5.2.4 Målsättningar för äldreomsorgen

Det övergripande målet inom Lemlands äldreservice är att servicen alltid ska utgå från den äldres individuella behov och hålla en hög kvalitet. För att nå målet utgår verksamheten från följande fem delmål:

1. Förbättra den äldres möjlighet att kunna bo kvar i ett eget hem med stöd av hembaserade servicetjänster.
2. Sträva till att den äldre får en meningsfull tillvaro med möjlighet till aktivitet och sysselsättning.
3. Stöda den äldre till delaktighet i den egna vård- och serviceplaneringen.
4. Bemöta de äldre med respekt och med hänsyn i deras kontakter med äldreomsorgen.

- Främja att den äldre befolkningens delaktighet och erfarenhet beaktas i all kommunal samhällsplanering som berör de äldre.

6 DEN DEMOGRAFISKA UTVECKLINGEN I LEMLAND 2024 - 2045

Två viktiga utgångspunkter som måste beaktas i planering av äldreomsorgen är de äldres andel av den totala befolkningen och hur den kommer att utvecklas över tid. Alla data som presenteras i avsnittet baserar sig på prognoser från Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB).

I nedanstående tabeller redovisas nuvarande invånarantal och prognos för hur antalet kommer att utvecklas mellan 2024 - 2045. Befolkningsdatauppgifterna redovisas mer detaljerat för den äldre åldersgruppen än för övrig befolkning. För invånare som fyllt 65 år redovisas statistiken i fem års åldersintervaller då behovet av service skiljer sig markant åt beroende på om man befinner sig i den nedre eller övre delen av åldersintervallet.

Med utgångspunkt i nuvarande befolkningsdata redovisas också framtidsprognoser för hur de inbördes andelarna av Lemlands yngre och äldre befolkningsgrupper kommer att förhålla sig till varandra fram till år 2045.

Tabell 1, Befolkningsutveckling - antal invånare i Lemland

	2024	2025	2030	2035	2040	2045
Antal invånare	2154	2175	2218	2209	2183	2166
Ökn.ant.inv	0	21	64	55	29	12
Ökn.ant.inv %	0	1%	3%	3%	1%	1%

Av tabell 1 framgår hur den förväntade befolkningsutvecklingen i Lemland kommer att se ut fram till år 2045. Enligt prognosen kommer antalet invånare i Lemland att öka från **2 154** personer år 2024 till **2 166** år 2045. Denna prognos visar att Lemland kommer att nå sin befolknings topp 2030 (ÅSUB 2024:10).

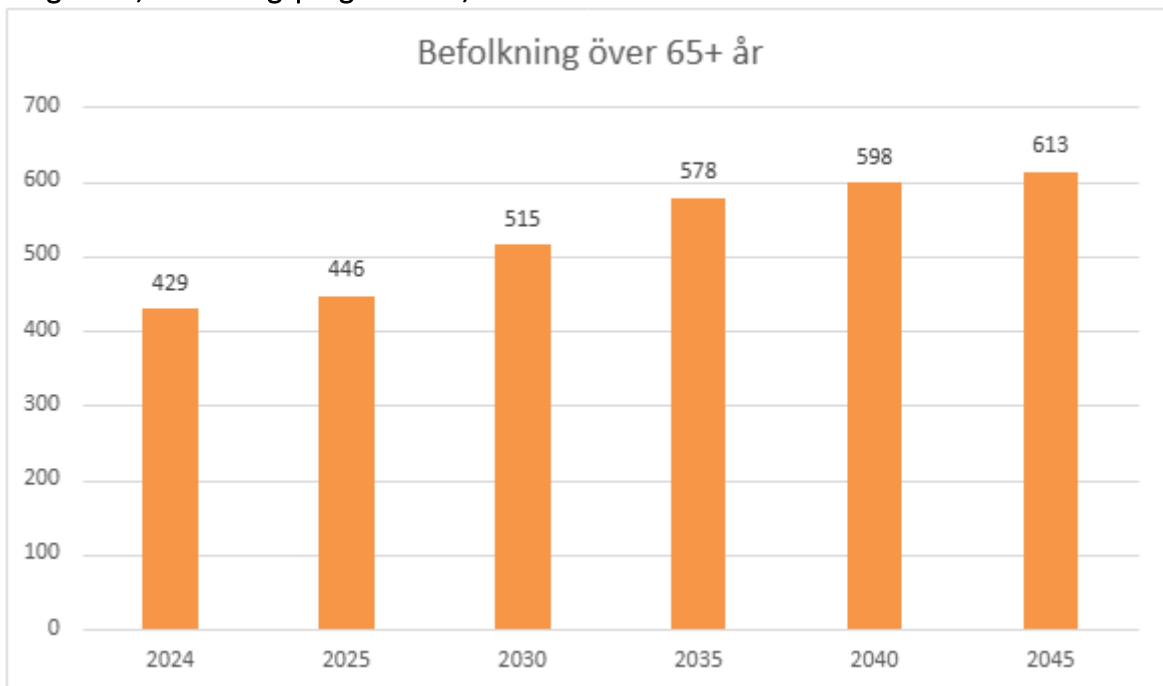
Tabell 2, Befolkningsutveckling – antal äldre över 65 år

Åldersgrupp	2024	2025	2030	2035	2040	2045
65 - 69	112	113	136	148	120	120
70 - 74	110	115	109	129	141	117
75 - 79	102	105	110	107	124	136
80 - 84	62	68	88	94	93	109
85 - 89	32	32	51	66	74	75
90 - 94	10	11	16	28	37	42
95 -	1	2	5	6	9	14
Ökn.ant.inv.	429	446	515	578	598	613
Ökn.ant.inv. %	0	4%	20%	35%	39%	43%

Det som framgår av tabellen är prognosen att antalet äldre över 65 år att öka från **429** personer år 2024 till **613** personer år 2045. Procentuellt ökar antalet äldre i gruppen med 43%

fram till år 2045 eller i antal med 184 personer. I jämförelse med ökningstakten i hela befolkningsgruppen är den betydligt snabbare i den äldre åldersgruppen (ÅSUB 2024:10).

Diagram 1, utvecklingsprognos 65 +, 2024 – 2045

I stapeldiagram 1 åskådliggör ÅSUB:s utvecklingsprognos för antalet äldre över 65 år i Lemland under perioden 2024–2045 (ÅSUB 2024:10).

Diagram 2 - utvecklingsprognos enligt åldersgrupp, 65 +, 2024–2045

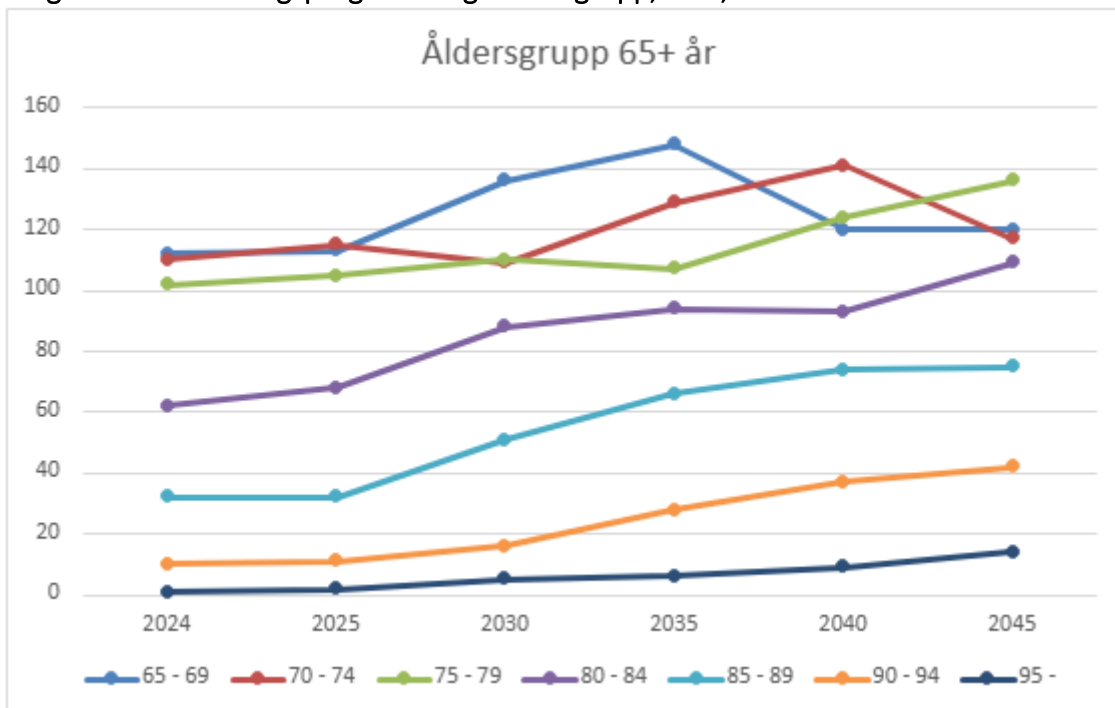

Diagram 2 åskådliggör hur olika åldersgrupper över 65 år utvecklar sig över tid. Samtliga åldersgrupper har en stigande kurva fram till år 2030. Redan från år 2025 får kurvorna för de

äldsta åldersgrupperna en brantare stigning som i stort sett kommer hålla i sig ända fram till år 2045 (ÅSUB 2024:10).

Diagram 3, Befolkningsutveckling – äldres och yngres procentandelar av hela befolkningen

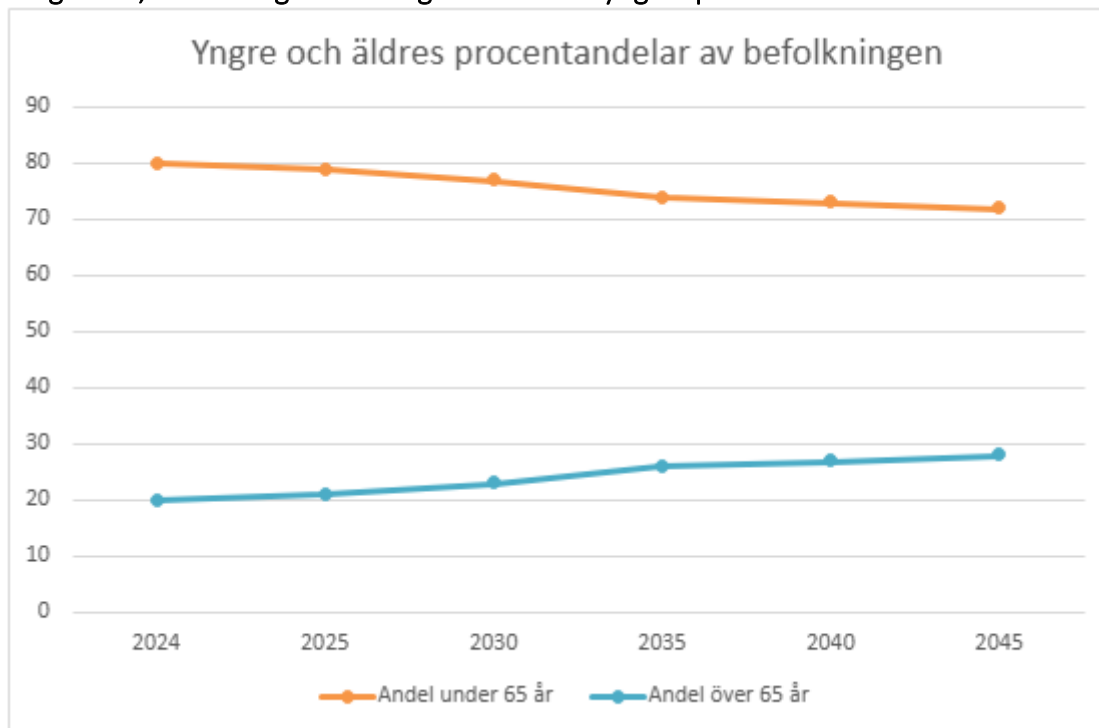

Diagram 3 speglar hur andelen yngre och äldre över 65 år förhåller sig till det totala antalet invånare. Av tabellen kan man utläsa att de äldres andel av befolkningen kommer att öka konstant fram till år 2035 och därefter börja avta.

I närtid betyder utvecklingen att en allt större andel av kommunens ekonomiska resurser kommer att behövas för olika satsningar inom äldreomsorgen. Den pågående utvecklingen har en dubbelverkande effekt i ekonomiskt hänseende då andelen invånare i arbetsför ålder kommer att minska parallellt med att antalet äldre i behov av vård och service ökar.

Enligt social- och hälsovårdsministeriets rekommendationer förväntas 90 % av de äldre som fyllt 75 år kunna bo hemma, 13–14 % få regelbunden hemservice, 5 – 6 % bo på serviceboende med heldygnsvård och 3 % i institutionsboende.

7 LEMLANDS GEOGRAFISKA FÖRHÅLLANDEN

Service till äldre i Lemland påverkas av att kommunen geografiskt är uppdelad i två från varandra avskilda landområden som består av fasta Lemland och Järsö/Nåtöområdet. De två regionerna gränsar inte till varandra landvägen utan förutsätter att man korsar Mariehamn och Jomala när man rör sig mellan regionerna. Befolkningsfördelningen i de två regionerna är ca 1800 invånare på fasta Lemland och ca 400 i Järsö-/Nåtöområdet (ÅSUB:2024).

Uppdelningen i två separata regioner ställer särskilda krav på äldreomsorgens organisation då all service till äldre ska vara likvärdig oberoende av var man bor.

8 ENKÄT OM ÄLDRES HÄLSA, VÄLBEFINNANDE OCH FUNKTIONSFÖRMÅGA

I Äldrelagen finns fastställt att varje kommun skall anta en "Plan för att stöda den äldre befolkningen". Planen kan löpa under en fyra års tidsperiod, men bör revideras när och om det sker större förändringar. Planen för att stöda den äldre befolkningen ska ha ett tydligt fokus på äldres livsvillkor och äldres behov av vård, omsorg och social service. Enkäter med fokus på detta och utvärdering av den befintliga servicen har därför sänts per post till invånare fyllda 65 år, närståendevårdare och till anhöriga. Personalen inom verksamhetsområdet har besvarat en enkät i samma tema och kommunens äldreråd har ombetts att lämna synpunkter på befintlig service. Störst tyngdpunkt har lagts på enkäten som sänts till de äldre.

Enkätformuläret till invånare över 65 år innehöll 28 frågor som anknöt till äldres livsvillkor i Lemland och sändes till sammanlagt 419 personer. Enkäten besvarades av 260 personer eller 62 % vilket måste anses vara en ovanligt hög svarsprocent i dessa sammanhang. Av enkätsvaren var 196 från fasta Lemland och 60 från Järsö-/Nåtöområdet. Utöver dessa saknade fyra av enkätsvaren uppgift om region.

Målsättningen med undersökningen har varit att få tillförlitlig och aktuell information om hur de äldre i Lemland upplever sin hälsa och sitt välbefinnande och hur de ser på äldreomsorgens service. Efter att enkätsvaren sammanställts och analyserats har det framträtt en nyanserad bild av de äldres livsförhållanden i Lemland och hur de ser på äldreservicen. Resultaten av enkätundersökningen har i flera avseenden bidragit till att forma de utvecklingsförslag som finns med i planen.

8.1 Välbefinnandet hos den äldre befolkningen – livskvalité och hälsa

En övervägande del av dem som besvarat enkäten bedömer sin *livskvalité och hälsa* som mycket god, ganska god eller någorlunda god.

I de egna bedömningarna av sin livskvalité och hälsa uppger 12 % att de mår mycket bra, 52 % att de mår ganska bra, 29 % anger någorlunda bra, 6 % ganska dåligt och 1 % anger mycket dåligt. Gällande nedstämdhet anger 46 % att de sällan upplever nedstämdhet, 37 % anger att de ibland känner nedstämdhet och 14 % anger att de aldrig upplever nedstämdhet. Målsättning att alla ska må bra.

8.2 Den äldre befolkningens funktionsförmåga

8.2.1 Relaterat till bostaden

Vad gäller boendet så bor de flesta i hus och har ett fungerade boende och kan bo kvar trots lättare funktionshinder. Närmare 80 % klarar av sina vardagssysslor utan hjälp.

Det största servicebehovet är tandvård, läkarbesök och fysioterapi. Däremot anger ca 60 % att ingen service från kommunen för att kunna bo hemma. Den service man skulle föredra om man var i behov av hjälp var främst närståendevård, bo hemma med hjälp av de närmaste, en kombination av olika stödserviceformer, ett mindre antal svarade att de vill bo på Sveagården. Ifall man inte längre kan bo hemma önskas främst boendeformer som pensionärsboende med hemservice, serviceboende med personal och vård och demensboende.

8.2.2 Relaterat till datorvana

I enkäten fanns en fråga där de äldre fick bedöma sin datorvana. Resultatet av svaren visar att 70 % har datorvana.

8.2.3 Relaterat till ensamhet och sociala kontakter

Ensamhet kan vara en utmaning för många äldre. Enkätsvaren visar dock att i Lemland så besväras 80 % sällan eller aldrig av ensamhet. De flesta har kontakt med vänner och släktingar nästan dagligen.

8.2.4 Relaterat till sociala aktiviteter

De äldre i kommunen är rätt aktiva, där 60 % är aktiva i någon hobbygrupp, förening eller motsvarande och närmare 70 % rör på sig dagligen.

8.3 De äldres levnadsvanor

Enkätfrågorna som gällde levnadsvanor bestod av tre frågor som fokuserade på de äldres alkoholvanor, matvanor och rörlighet.

Allmänt sett verkar det som förmågan och viljan till rörlighet och fysisk aktivitet är god hos Lemlands äldre befolkning. De allra flesta uppger att de regelbundet ägnar sig åt någon form av fysisk aktivitet. Frekvensen för aktiviteten varierar mellan att röra sig dagligen och röra sig någon gång per vecka eller månad. Den överlägset största enskilda andelen uppgav att de gör dagliga promenader. Endast ett fåtal personer har uppgett att de aldrig motionerar och där man kan anta att det för flera av dessa kan det föreligga rent fysiska hinder för rörelse och motion.

70% anger att de regelbundet äter lunch och middag. De flesta har uppgett att de äter lunch och middag alla dagar. En mindre andel uppger att de äter alla dagar men på varierande tider. Ett fåtal anger att de dricker alkohol dagligen, medan de flesta anger att de dricker alkohol 1 ggr i veckan eller mer sällan.

8.4 Den äldres servicebehov och serviceutnyttjande

62 % svarade att ingen service behövdes för att bo kvar hemma.

54 % svarade att de skulle kunna bo hemma med hjälp av närståendevårdare.

9 % svarade att de förväntade sig att vara beroende av serviceboende (Sveagården).

10% svarade att de förväntar sig kunna bo hemma med hjälp av de närmaste.

8.5 De äldres bild av en god äldreomsorg

I enkäten fanns en fråga där de äldre kunde ge synpunkter på vad som är särskilt viktigt att beakta när man ger service till äldre. Frågan togs med i enkäten för att fånga upp äldres fritt formulerade synpunkter på vad de anser vara det viktigaste kännetecknet för en god omsorg och service. Bland svaren var dessa kommentarer de mest frekventa:

-Se människan, visa medmänsklighet, individualism.

-Vänlighet, visa respekt för individen.

-Tid, ha inte bråttom, stressa inte under besöket.

-Lyssna, vill hinna prata.

-Engagemang, vill känna sig som en person inte bara som en klient.

-Trygghet, kunna få hjälp när det behövs. Veta vem man ska kontakta.

Det mesta av det som anges i svaren kan direkt relateras till kvalitén i vårdpersonalens arbetsinsats och till den känsla de lyckas förmedla till den äldre.

8.6 De äldres synpunkter på äldreomsorgen

I den sista enkätfrågan kunde de äldre öppet och fritt formulera sina tankar kring äldreomsorgen. Bland annat uttrycks följande tankar kring äldreomsorgen:

-Mera utevistelse på Sveagården

-Servicen är bra som den är

-Ta vara på äldres kunskap/livserfarenhet

-Demensvård på Sveagården

-Lyssna och aktivera

-Gratis plogning

-Bygg hyreslägenheter i närheten av Sveagården

-Vi lemlämningar skall vara stolta och tacksamma för vår fina Sveagården och dess personal, ni är guld värda.

-Har alltid blivit bra bemött på Sveagården, då man varit i kontakt med dem.

8.7 Synpunkter med regional anknytning

I den öppna frågan där de äldre fritt kunde uttrycka sina åsikter om äldreomsorgen i Lemland fanns det många synpunkter med regional anknytning. Detta gäller i synnerhet Järsö/Nåtöområdet där många äldre uttrycker synpunkter kring avsaknaden av ett boendeservicealternativ i området. I svaren är det flera som poängterar att det inte är något fel på vården vid Sveagården utan att det helt enkelt är avståndet som är för långt och att det inte känns naturligt att flytta till Söderby.

Det regionala sambandet i svaren syns inte lika tydligt i fasta Lemland där endast ett fåtal svar berör förhållanden som kan betraktas som regionala och gällde främst att man vill ha bättre bussförbindelser och centralt belägna hyresbostäder.

8.8 Slutsatser på basen av svaren

Resultatet av enkäten visar att de äldre i Lemland hyser ett stort engagemang i frågor som berör dem själva som individer och äldreomsorgens service i stort. Det stora engagemanget speglas framför allt i den ovanligt höga svarsprocenten och benägenheten att svara på enkätens fritt formulerade frågor.

De resultat av enkätundersökningen som redovisas i planen täcker långt ifrån in alla de aspekter som är möjliga att få ut av enkätmaterialiet. Genom att göra fler korsanalyser mellan olika parametrar i enkäten skulle det förmodligen ge material för flera djupgående analyser av äldres livsvillkor i Lemland.

54 % anger att de helst skulle bo hemma med hjälp av närståendevård, och 10 % anger att de vill bo kvar hemma med hjälp av de närmaste. Detta är en relativt stor andel, vilket gör att äldreomsorgen behöver utveckla avlastningen till anhöriga närståendevårdarna så att de orkar med att stötta sina närstående.

9 SLUTSATSER FRÅN ÖVRIGA ENKÄTER

9.1 Enkät till närståendevårdare

De närståendevårdare som besvarat enkäten upplever sin hälsa som genomgående god och endast ett fåtal brister i sin nattvila. Ett fåtal nyttjar den lagstadgade rätten till avlastning i sitt uppdrag som närståendevårdare. Endast ett fåtal har hemservice och annan stödservice som komplement till uppdraget. Av de som besvarat enkäten anser 6 personer att ersättningen är för låg och endast 1 av de som svarat anger att ersättningen motsvarar arbetet som utförs som närståendevårdare.

9.2 Enkät till hemservicepersonal på Sveagården serviceboende med heldygnsomsorg

16 enkäter har lämnats till personal och 12 personer ur personalen har svarat på enkäten. Samtliga som besvarat enkäten upplever att de pensionärer som bor på Sveagården trivs, samt att de flesta pensionärerna får den stimulans och den vård de behöver. Personalen uppskattar att cirka hälften av de boende har någon form av kognitiv svikt, men de saknar demensdiagnos. Det framgår av enkäten att det för närvarande saknas ett bedömningsverktyg för att utreda den äldres funktionsförmåga. Hemservicepersonalen upplever att de levererar vård av hög kvalitet.

9.3 Enkäter till anhöriga

Det visade sig finnas svårigheter i att nå anhöriga till äldreomsorgens klienter för att ta del av deras uppfattning gällande servicen. Det finns endast dokumenterade uppgifter till anhöriga för boende på serviceboende med heldygnsomsorg. Ett fåtal klienter med hemservice har haft

med anhörig vid upprättandet av serviceplanen och namnet på anhörig person kan därmed var känt, men adressuppgifter alternativt e-post uppgifter saknas. 23 enkäter kunde sändas till närstående, mindre än hälften (10) svarade på enkäten. Mer än hälften av dem som svarade var nöjda med servicen och äldreomsorgen i Lemland.

9.4 Äldrerådet

Äldrerådet har lämnat in fritt formulerade synpunkter. De har bland annat lämnat följande synpunkter, äldre i behov av hemservice bör få fri snöplogning, seniorboende bör byggas i Järsö/Nåtö, hembesök hos äldre fyllda 75 år, men uppföljning. Äldre över 85 år med trygghetslarm bör befrias från månadskostnad, pensionärlägenheter bör byggas på olika platser i kommunen, förslagsvis Järsö/Nåtö, centrum och landsbygd. Äldrerådet anser också att de äldre bör få ökat antal resor för att ges möjlighet till guldkant i vardagen.

10 UTVECKLINGSSOMRÅDEN

Hemservice-utveckla hemservicen så att den motsvarar behovet avseende hemservice, hemvård och avlastning (för närståendevårdare).

Service i hemmet –utveckla en flexibel avlastning för närståendevård. Utveckla principer gällande ekonomiskt understöd för ändringsarbeten i hemmen för att möjliggöra för äldre att bo kvar i sina hem. Ekonomiska medel införs i budget.

Digitala tjänster och Visuell vård - besök, tillsyn, umgänge, spel och aktiviteter via skärm (i samverkan med andra kommuner).

Information -utveckla det proaktiva arbetet med tidiga och förebyggande insatser. Äldreomsorgen erbjuder de äldre i kommunen informationsbesök gällande den service som finns för målgruppen. Håller digitala kanaler uppdaterade med lättillgänglig information.

Öka resurserna för personal och kompetensutveckling främst med inriktning på demensvård och välfärdsteknik.

Serviceboende med heldygnsvård med egen demensavdelning. Undersöka om kommunen behöver nya och mer anpassade lokaler för att kunna ge ändamålsenlig vård. Demensavdelning kräver utökade personalresurser och spetskompetens inom demensvård.

Dagverksamheten -utveckla dagverksamheten både för hemmaboende och för boende på Sveagården.

Wifi - 70% av de äldre i Lemland som svarat på enkäten har datavana. Trådlöst tillgängligt wifi behöver finnas på Sveagården.

11 AKTIVITETSPLAN 2025–2028

I aktivitetsplanen beskrivs de aktiviteter som startar eller pågår under åren 2025–2028. Aktivitetsplanen revideras och kompletteras vid behov, dock senast i samband med att äldreomsorgsplanen revideras.

Aktivitetsområde	Aktivitet	Ansvariga	Tidsplan
Dagverksamhet	Utveckla dagverksamheten på Sveagården och för hemmaboende pensionärer	Äldreomsorgschefen, Ledande vårdare Sysseledare	2025–2028
Vårdtyngdsmätning	Vårdtyngdsmätningssystem. Vård skall ges på rätt nivå.	Äldreomsorgschefen Ledande vårdare	2025–2028
Digitalisering	Utveckla digitala lösningar. Säkerhetsställa god vård genom digitalisering och iHAC projektet	Äldreomsorgschefen	2025–2028
Information	Posta praktisk information gällande äldreomsorgens service och vem de kan kontakta, en gång per år.	Administratör äldreomsorg	2025–2028
Serviceboende Sveagården	Möta behovet av funktionella lokaler för vård- och omsorg för äldre. Eventuellt renoveringsbehov/påbörja projektering av ett nytt serviceboende.	Tekniska chefen Kommunstyrelsen Kommunfullmäktige	2025–2028
Demensvård	Demensvården utvecklas i kommunen.	Äldreomsorgschefen Kommunstyrelsen Kommunfullmäktige	2025–2028
Serviceboende för Järsö/Nåtö	Förhandla om platser med Mariehamns stad eller privata aktörer vid behov.	Kommundirektören Kommunstyrelsen Kommunfullmäktige	2025–2028
Kompetensutveckling personal	Fortbildningstillfällen, och handledning. Anslag för utbildning i budgeten	Äldreomsorgschefen Ledande vårdare HR-ansvarig	2025–2028
Kompetensutveckling ledande personal	Ledarskapsutbildning. Anslag för utbildning i budgeten.	Äldreomsorgschefen	2025–2028